

Analogical mapping of *ỌKỤKỌ* proverbs in *Ideke* lect

Virginus Onyebuchi ARUAH ^{a,*}, Jacinta Ukamaka EZE ^a, Stella Nkeiruka ARUAH-BUCHI ^a, Augustina Ngozi EZE ^a,

^a Department of Linguistics, Igbo and Other Nigerian languages, University of Nigeria, Nsukka

^b University of Nigeria Secondary School, Nsukka

*Corresponding author Email: onyebuchi.aruah@unn.edu.ng

DOI: <https://doi.org/10.34256/ijll2013>

Published: 30-09-2020

Appendix 1: *Ọmabẹ* chant of *ụdara nwa Onyishi* in *Ụmụdịaka* village

Mgbereke, egwu ụdara nwa onyishi

Nwánézé Àbáráógū byā kpórù mgbéréké

Ónyé á nà-éyí n'ónù n'éyí ónwé nyé

Byā kpórù mgbéréké màkà nẹ

Ọkụkọ nwá ógbényè bụ éshù ényé

Byágòdẹ byā kpórù mgbéréké

Ògírí ówū ékwú byá kpórù mgbéréké

Ígbéréké gá ná-ádà

Ọkụkọ hụmá kẹ-éshí áhù ọkwá mógù bọshí òké ényé

Ígbéréké bụ égwù ọmábé

Byánù kpógòdđnù mgbéréké

Nẹ mụ évùrù mányā viénū

Nẹ ọ gé-éjèkò ó ó

Nđgòdẹ nwá nyá áhùhù

Ọmàdà Òríkó, ọ gá-ánòmá n'ónù máà

Ásò nẹ ọkụkọ nyúà éhù; álù áchúà ọsọ

Úgwú òké Élémù, ọ gá-ánòmá n'ónù máà

Wàò wàò wàò

Ọkù èrēṛṛ m' n'èjù íshí nẹ òmábé gá-álákò ó

Ọkùkò ámagù íyē éjí wúta ábò ázḗzḗ

Òmábé sìrì sì bùrù égō mēdòmē nyé nà nyá lágḗḗ

Sí júgḗḗ úgwō nyà

Ìhé éshù hùrù gbálágá kẹ ọkùkò hùrù jé ná-átù ọ̀nù

Nwá Òdò nwá Ámání Ídìké ùkwùtázù gḗ dīgḗḗ n'ányí ọ̀yí ọ̀ ó

Ọkùkò sì nẹ íyē nyà jì élé ényà n'élú mē nyá ná-ánwù m̀nyì;

Bù nẹ íyē nẹ-égbù nyé nẹ-éshì n'élú àbyá

Ó ó ó ó

É é é é

Ọhó ọ̀, ọ̀hó ọ̀, ọ̀hó ọ̀

Ọkùkò ná-átùgònyè ité olú chétékwē úmà gbùrù ényè

Ọ bùrù nẹ ọ̀ búnúgḗ áhwùá nẹ ányí nẹ gí gá-ánòḗ

Nwá ọ̀jébé Úgwúányí byánù byá kpórù m̀gbéréké

Úgwú Dìákà ọ̀ḗ byánù kpógḗḗnù m̀gbéréké

M̀gbéréké gā ná-áda

Ọ̀ḗ bù égwú òmábé

Ónyé gá-ámagù ọ̀ḗ byá hùrù ọ̀ḗ nẹ ọ̀ḗ bù égwú òmábé

Nwá Ngwóké Nwáóshí

Íjídé náánù sá áfù èbò

Mē Íjídé èbò sá áfù ẹ̀tọ̀

Íjídé ẹ̀nọ̀ sá áfù ìnárì

Nyáhù nyáhù

Íkákà héfḗḗrè n'íkpo ọ̀kùkò ná-álá bé mà

Íyē jí émē gḗ lágḗḗ Ìgbò;

Nẹ ọ̀ lágḗḗ Ìgbò nẹ ányí ágbákòḗgḗ ájùjù

Ónyé nwé Óríē gá-álákó ó ọ̀

Nwá Úgwúókē Élém mēmé kẹ nwà ụ̀dará ó ọ̀

Màkà ẹ̀kwá ọ̀kùkò tié ákù, íhééré èmēé m̀kpùmé

Nwá Úmùdíákà éwòrò

Nwá Íhè nẹ Òwèrè dí àlóké òndì àbá

Ọkùkò jí ábù óké nẹ-éshíté n'ékwa

Nwá Úgwú óké Élémù ládō ọ̀ ọ̀

Má ányí bù ọ̀kùkò yàrá kwókòm, ányí ẹ̀jìrì gḗḗ zígḗḗ úmù ányì

Ódó gá-álákó ó ó ó

Òmábé ládō ó ó ó

Nẹ m' àpárḗ mányá ná m' gé-éjékó

Úgwú Nwáézé gá-ánómà n'ónù màá

Ásí m' nẹ nwátákírì éjégḗ ìjè kùrù òmábé n'éká

Ó jégḗḗ ìjè nẹ ọ̀ gá-éjékò jé évù òmábé n'íshí

Òhó ó ó ò

Òhó ó ó ò

Ìlòlò gàná égbū ényà

Àdá íyí ágbáhégðdé òngélè

Ékðléré m̀ ábágonù úhére, ógwù dì n'ótóbó

Ékðlédùgð m̀ ótóbó nọ ó bù éká mébérenù

Nyá bù né ó chù nwá òkùkọ nwé édá, nwá òkùkọ nwé mwémwé ósọ

Nwá Ébonyí Úgwúányí

Gí nà òmábé dðkè ákù gbàrà mpì mè únù áhúyítágbù ónwò únù n'ényà

Nwá Àmìjiri Ébonyí

Ó búchírí úzọ ná-ánú ìnwéré máá

Ó hùrù ódó mégðdðnù ódó

Nè ódó gánā éké úlá

Ányínyà gà ná-éke ágbū ónù

Édí ògbéné nwá ákawó òdòdò

ké ágbálè éjá né gí nwé

Ó jékónù ò bùrù ìtáí

Mé ò lákónù ó gà-nà ásù údè n'ólù

Édí, ìkùkù kùé; á hùmá óhù òkùkọ

Óróvùrù, é jíri nwáñnè nyé gbágbðdé ébúba

Édí ògbéné nwá ákára ódódó

Úgwóké Ònézè nwá Ìdìké

Ó dí émagù

Ódó Nwá Ézémà

Ó gá-ánòmà n'óyìmà

Úgwóké Úgwù Ásógwà

Ónyíshí nð-édðjé ányí n'ónù údàrà

Ó dí émánðgð

Úkwùtázù únù ògðdðnù ànyí éméréémé

Òkùkọ ánàgð échézó ónyé hórò énu ódù n'ùdù múnyí

Ézè Nwá ógbù nwá Òméké

Ó gá-ánòmà n'ónù ényánwù

Úkwùtázù únù ògðdðnù ányí éméréémé

Ónyé tété úrùá, òkùkọ chùgùdè nù ósọ, sá gbágbðdð màkà nà ó magù má ó fùrù ízè

n'ényásð

Appendix 2: <i>Okukọ</i> proverbs in <i>Ìdèkè</i> lect	English gloss
1. Ọkùkọ nwā ȳgbényè bù éshù ényé.	Poor man's chicken is his cow.
2. Ọkùkọ hùgídé ké-éshì áhù ọkwà mọgù bọshì nkē ēnyé.	Chicken should watch how they roasted partridge because of its own day.
3. Ọkùkọ nyūā ēhù; álù áchūā ọsọ.	If chicken pollutes, the land chases it.
4. Ọkùkọ ámagù iyè éjì wùtá ábō āzùzù.	Chicken does not know the price of corn.
5. Íhé éshù hùrù gbálāgá ké ọkùkọ hùrù ná-átù ọnù.	What cow saw and ran away; chicken saw it and pecks it.
6. Ọkùkọ sì nà iyé nyà jì élé ényà n'élù mà nyà ná-ànwù múnỳì bù nà iyé né-ēgbù nyé né-éshì n'élú ábyā.	Chicken says that why it looks up while drinking water is because its predator comes from sky.
7. Ọkùkọ ná-átégònú ité olù chètékwē úmà gbúrū énú.	Chicken that bends its neck for pot remember the knife that kills it.
8. Nkàkà héfòtèrè n'íkpo ọkùkọ ná-álá bé ndí má.	Grasshopper that flies out in midst of chicken will go to the spirit world.
9. Èkwá ọkùkọ tiè ákù, íhèrè éméé m̀kpùmé.	If egg breaks kernel; stone becomes shy.
10. Ọkùkọ jí-ábù óké nè-éshite n'èkwá.	Chicken that is male begins from the egg.
11. Ọkùkọ yára kwókóm, ó jíjí gǝnǝ wēē zígǝdè úmū nyà.	If hen leaves the sounds it makes; what will it take to train its chicken?
12. Ọchú nwá ọkùkọ nwē édà nwá ọkùkọ nwè mwémwé ọsọ.	He who chases a chicken falls and chicken joggles.
13. Ìkǝkǝ kèé, á hùma ọhù ọkùkọ.	If wind blows; the anus of a chicken will be seen.
14. Ọkùkọ ánǝgǝ échézó ónyé hóró énú ọdù n'údú múnỳì.	Chicken does not forget who takes care of it during the rainy session.
15. Ónyé tété úrūá, ọkùkọ chùgǝdǝnú ọsọ, sánù gbagudǝ maka né ọ mágù mé ó fúrù ízē n'ényásǝ.	If you wake up and chicken starts chasing you; run because it might produce teeth in the night.